

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ В СФЕРІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ РІШЕНЬ В АУДИТІ, АНАЛІЗІ ТА ОПОДАТКУВАННІ

Лисенко Алла Миколаївна*, кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет

*ORCID 0000-0001-8193-4267

© Лисенко А.М., 2023

*Стаття отримана редакцією 27.06.2023 р.
The article was received by editorial board on 27.06.2023*

Вступ. Динамічний розвиток сучасного бізнес-середовища, часті зміни в законодавстві, недостатня обізнаність управлінського персоналу у методологічних аспектах прогнозування та планування спричинюють високий ризик виникнення помилок при ухваленні стратегічних рішень. Обґрунтовані плани та прогнози є основою розробки ефективних шляхів у досягненні поставлених стратегічних цілей, сприяють адаптації суб'єктів господарювання до нових умов, раціональному коригуванню тактики ведення бізнесу та забезпеченню стійкого розвитку організації.

Особливо актуальною окреслена проблематика є для сфер аудиту, аналізу та оподаткування, які відіграють ключову роль у забезпеченні достовірності формування показників обліку та звітності, вчасному виявленні недоліків та шахрайства у веденні бізнесу, оцінці ризиків, плануванні індикаторів податкового навантаження та інших компонентів фінансової стратегії. З огляду на це прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні має базуватися на обґрунтованій методології, використанні сучасних технологій та надійних аналітичних інструментів. Ефективне прогнозування та планування, основане на надійних теоретико-методологічних засадах, є основою для подальшого вибору найбільш оптимальних варіантів рішень в сфері аудиту, аналізу та оподаткування.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Загальні методологічні основи прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень досліджено у значній кількості наукових публікацій. Зокрема, Singh P.K. акцентує увагу на особливостях розробки рішень, у тому числі й у стратегічній площині, через управління бізнес-процесами та досягнення на цій основі конкурентних переваг [1]. Особливості здійснення стратегічного планування в умовах цифровізації економіки дослідили Alam K., Erdiaw-Kwasie M.O., Shahiduzzaman M., Ryan B. [2]. Сутність системного підходу в прогнозуванні та плануванні, а також основні засади моделювання та планування розвитку економічних процесів та суб'єктів розглянула Шумська С.С. [3]. Теоретико-методологічні аспекти прогнозування соціально-економічних процесів дослідили Галушак М.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. [4], Лозовська Л.І., Бандоріна Л.М., Савчук Л.М., Удачина К.О. [5], Попович Т.М. [6]. Ткаченко Н., Хуторна М., Топазли Р., Еїсай С.А.І.А., Трофименко І. присвятили увагу обґрунтуванню методологічних засад стратегічного планування [7].

Дещо менша увага науковців приділяється дослідженню методологічних основ прогнозування та планування у фінансовій сфері загалом та, зокрема, в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні. Так, визначенню суті фінансового планування і прогнозування, розробці напрямів вдосконалення системи фінансового планування і прогнозування приділили увагу Рудика В.І. та Шпірна Д.С. [8]. Сучасні методи прогнозування фінансового стану підприємства дослідив Юнацький М.О. [9]. James S. систематизував ризики в сфері податкового адміністрування [10]. Langham Jo' A., Paulsen N., Härtel Ch.E.J., Whait R. присвятили увагу розробці стратегії управління ризиками в сфері

податкового адміністрування [11; 12]. Kuzmenko H., Shalimova N., Lysenko A. приділили увагу проблемі оцінки ефективності системи інформаційного забезпечення платників податків у контексті розробки ними рішень в сфері оподаткування [13; 14]. Окремі теоретичні аспекти розробки управлінських рішень в аналізі та аудиті дослідили Круковська О.В., Борковська В.В., Короленко О.Б. [15].

Слід зазначити, що методологічні основи прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні досліджені не системно, а отже потребують більш детального вивчення науковцями та практиками.

Метою дослідження є систематизація компонентів методологічного забезпечення прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні.

Основний матеріал і результати. Методологічна складова прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні представлена сукупністю засобів, методів та моделей, принципів, видів, варіантів планів та прогнозів.

Невід'ємним компонентом методології є визначення базових понять, зокрема, визначення суті понять «прогноз» та «план». Так, Лозовська Л.І., Бандоріна Л.М., Савчук Л.М., Удачина К.О. «під прогнозом у широкому сенсі слова розуміють імовірнісну оцінку можливих шляхів і результатів розвитку системи, а також необхідних для цього ресурсів і організаційних мір» [5, с. 6]. Галушак М.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. «під прогнозом розуміють імовірне, науково обґрунтоване міркування про можливий стан об'єкта (процесу) у майбутньому або альтернативних шляхів і строків досягнення певних результатів» [4, с. 8].

Науковці часто отождожують поняття «прогноз» та «план». У цьому контексті слушною є думка Лозовської Л.І., Бандоріної Л.М., Савчук Л.М., Удачиної К.О., які стверджують, що прогнозування передре розробці плану [5, с. 8].

Операційні складові планування та прогнозування стратегічних рішень у будь-якій сфері, у тому числі й в аудиті, аналізі та оподаткуванні відображені на рис. 1.

Рис. 1. Операційні складові планування та прогнозування стратегічних рішень

Джерело: розроблено автором на підставі [3–5; 7]

В системі розробки стратегічних рішень, у тому числі й в аудиті, аналізі та оподаткуванні, важливе значення повинне надаватися забезпеченню точності планів та прогнозних оцінок, обґрунтованому вибору методів планування та прогнозування, який здійснюється залежно від поставлених цілей та завдань, складності та специфіки об'єктів й періоду планування та прогнозування, достатнього обсягу інформації, наявності відповідних прикладних програм та алгоритмів, кваліфікаційних здібностей працівників, зайнятих розробкою планів чи прогнозів.

Прогнозування управлінських рішень ґрунтується на формуванні песимістичного, реалістичного та оптимістичного сценаріїв розвитку подій. Об'єктами планування та прогнозування виступають економічний потенціал та його складові. Серед видів прогнозів найчастіше виділяють загальний, якісний та

кількісний прогнози [3; 5]. За часовим горизонтом розрізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові прогнози.

Науковці виокремлюють різну кількість етапів прогнозування. Так, Шумська С.С. виділяє всього шість етапів розробки прогнозу (передпрогнозу орієнтацію; прогнозу ретроспекцію; прогнозний діагноз; прогнозу перспекцію; верифікацію прогнозу; синтез прогнозу) та три основні етапи процесу прогнозування (ретроспекцію (аналіз об'єкта прогнозування); діагноз (вибір методу прогнозування, розробка прогностичної моделі); перспекцію (отримання за допомогою моделі прогнозу інформації про об'єкт)) [3, с. 11].

Галушак М.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. виокремлюють вісім етапів прогнозування: визначення користі прогнозу; добір об'єктів; визначення часових меж прогнозу; збір даних для розробки прогнозу; підбір моделей прогнозування; обґрунтування (оцінювання) моделі прогнозування; виконання прогнозу; контроль результатів [4, с. 14].

Процес прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні пов'язаний з функціонуванням сукупності багатовекторних керованих систем з притаманними їм взаємозв'язками та залежностями. Це передбачає широке застосування при складанні прогнозів багатокритеріальних варіантних та сценарних підходів, експертних методів, а також методів математичної статистики та моделювання (імітаційного, просторового, сценарного, економетричного). У процесі планування (з урахуванням умов конкретної ситуації) застосовують нормативний, факторний, балансовий, розрахунково-аналітичний, програмно-цільовий методи.

Планово-прогнознi розрахунки в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні повинні базуватися на принципах комплексності, системності та безперервності, наукової обґрунтованості й практичної спрямованості, варіативності та узгодженості. При цьому повинні враховуватися взаємозв'язки між економічними показниками, відображеними в обліку та у формах звітності (фінансової, податкової, статистичної).

Планування рішень щодо організації аудиторських перевірок на рівні суб'єктів господарювання передбачає загальну оцінку системи обліку та внутрішньогосподарського контролю, визначення аудиторського ризику та суттєвості помилок, ознайомлення з результатами інвентаризацій та попередніх перевірок, безпосереднє проведення аудиту, формування робочої та підсумкової документації. При розробці стратегії розвитку суб'єктів аудиторської діяльності необхідно враховувати, передусім, формування кадрового та фінансового забезпечення таких суб'єктів, а також кон'юнктуру ринку аудиторських послуг на територіальному рівні.

Важливе значення повинне надаватися й обґрунтуванню рішень щодо належної організації аналітичних робіт, що передбачає оцінку стану кадрового, науково-технічного, методичного, інформаційного та фінансового забезпечення. Економічний аналіз дає можливість оцінити факторні впливи на основі урахування детермінованих та стохастичних взаємозв'язків між компонентами факторних систем, виявити недоліки у фінансово-господарській діяльності, порівняти варіанти рішень для вибору найбільш оптимального з них.

При розробці рішень в сфері оподаткування доцільно поєднувати загальні методи прогнозування та планування зі спеціальними методами податкового планування, до переліку яких належать методи заміни та розподілу відносин, делегування податків підприємству-сателіту, прямого скорочення об'єкта оподаткування, використання облікової політики та інші.

Складові компоненти методологічного забезпечення прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні відображені на рис. 2.

Компоненти методологічного забезпечення прогнозування та планування у їх тісному взаємозв'язку сприяють розробці та подальшому впровадженню якісних стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні.

Висновки. Результатом даного дослідження стала систематизація компонентів методологічного забезпечення прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні, яке формують види, об'єкти, принципи, етапи, рівні, методи планування та прогнозування, моделі та планово-прогнознi показники. Потужний методологічний інструментарій забезпечує оцінку загального стану обліково-аналітичної системи, виявлення характерних тенденцій, чинників впливу, проблемних аспектів, формування стратегічних цілей та тактики їх досягнення, розробку планів та прогнозних варіантів рішень, їх обґрунтування, вибір оптимального стратегічного рішення та розробку тактичних заходів для його подальшої реалізації.

Рис. 2. Складові компоненти методологічного забезпечення прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні

Джерело: розроблено автором на підставі [2; 4; 6; 10]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Singh P.K. Management of Business Processes Can Help an Organization Achieve Competitive Advantage. *International Management Review*. 2012. Vol. 8. № 2. P. 19–26. URL: <https://www.proquest.com/openview/3e5084bc2c853e2124664fd0d446c6/1?pq-origsite=gscholar&cbl=28202>
2. Alam K., Erdiaw-Kwasie M.O., Shahiduzzaman M., Ryan B. Assessing regional digital competence: Digital futures and strategic planning implications. *Journal of rural studies*. 2018. P. 60–69. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.02.009>
3. Шумська С.С. Макроекономічне прогнозування : навч. посіб. : у двох ч. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. Ч. 1. 176 с.
4. Галушак М.П., Галушак О.Я., Кужда Т.І. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник для економічних спеціальностей. Тернопіль : ФОП Паляниця, 2021. 160 с.
5. Лозовська Л.І., Бандоріна Л.М., Савчук Л.М., Удачина К.О. Прогнозування соціально-економічних процесів : навчальний посібник. Дніпро : УДУНТ, 2022. 146 с.
6. Попович Т.М. Методологічні, організаційні та управлінські засади прогнозування регіонального розвитку. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5708>.
7. Ткаченко Н., Хуторна М., Топазли Р., Еїсай С.А.І.А., Трофименко І. Методологічні засади стратегічного планування капіталоутворюючої бази підприємств в умовах економіки знань. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 6(41). P. 88–99. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v6i41.251403>
8. Рудика В.І., Шпірна Д.С. Формування системи фінансового планування і прогнозування на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 33. С. 307–316. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/33_2019_ukr/47.pdf
9. Юнацький М.О. Огляд сучасних методів прогнозування фінансового стану підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2018. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/42.pdf
10. James S. Behavioural economics and the risks of tax administration. *EJournal of Tax Research* (Special Edition: Atax 10th International Tax Administration Conference). October 2012. Vol. 10. Issue 2. P. 345–363. URL: <http://surl.li/izlcg>
11. Langham Jo'A., Paulsen N., Härtel Ch.E.J. Improving tax compliance strategies: can the theory of planned behavior predict business compliance? Special Edition: Atax 10th International Tax Administration Conference. October 2012. Vol. 10. Issue 2. P. 364–402. URL: <http://surl.li/izlcg>
12. Whait R. Developing risk management strategies in tax administration: the evolution of the Australian Tax Office's compliance model. Special Edition: Atax 10th International Tax Administration Conference. October 2012. Vol. 10. Issue 2. P. 436–464. URL: <http://surl.li/izlcg>

13. Kuzmenko H., Shalimova N., Lysenko A. Information Supporting System about Tax Capacity of a Company and its Efficiency: Principles of Formation and Evaluation. *SocioWorld. Social Resaerch & Behavioral Sciences*. 2020. Vol. 01. Issue 01. P. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.36962/1003202016>

14. Kuzmenko H., Shalimova N., Lysenko A. New Technology for the Substantiation of Main Principles and Approaches to the Formation and Evaluation of Information Supporting System about Company's Tax Capacity. *ENECO: Proceedings of Energy Economic Research Center*. 2020. Vol. 04. Issue 04. P. 8–9. URL: <http://dSPACE.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12087>

15. Круковська О.В., Борковська В.В., Короленко О.Б. Прийняття управлінських рішень: моделі та методи в аналізі та аудиті. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 6. С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.6.10>

REFERENCES:

1. Singh P.K. (2012) Management of Business Processes Can Help an Organization Achieve Competitive Advantage. *International Management Review*, vol. 8, no. 2, pp. 19–26.

2. Alam K., Erdiaw-Kwasie M.O., Shahiduzzaman M., Ryan B. (2018) Assessing regional digital competence: Digital futures and strategic planning implications. *Journal of rural studies*, pp. 60–69. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.02.009>

3. Shumska S.S. (2015) Makroekonomichne prohozuvannia [Macroeconomic forecasting]. Kyiv: Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia".

4. Galushchak M.P., Galushchak O. Ya., Kuzhda T. I. (2021) Proghnozuvannja socialjno-ekonomichnykh procesiv [Forecasting socio-economic processes]. Ternopil: FOP Palyanytsia.

5. Lozovska L.I., Bendorina L.M., Savchuk L.M., Udachyna K.O. (2022) Proghnozuvannja socialjno-ekonomichnykh procesiv [Forecasting socio-economic processes]. Dnipro: UDUNT.

6. Popovych T.M. (2017) Metodolohichni, orhanizatsiini ta upravlinski zasady prohozuvannia rehionalnoho rozvytku [Methodological, organizational and management principles of regional development forecasting]. *Elektronnyi zhurnal "Efektyvna ekonomika"*, no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5708>

7. Tkachenko N., Khutorna M., Topazly R., Eisai S.A.I.A., Trofymenko I. (2021) Metodolohichni zasady stratehichnoho planuvannia kapitaloutvoriuiuchoi bazy pidpriemstv v umovakh ekonomiky znan [Methodological principles of strategic planning of the capital-generating base of enterprises in the conditions of the knowledge economy]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, no. 6(41), pp. 88–99. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcactp.v6i41.251403>

8. Rudyka V.I., Shpirna D.S. (2019) Formuvannia systemy finansovoho planuvannia i prohozuvannia na pidpriemstvi [Formation of the financial planning and forecasting system at the enterprise]. *Infrastruktura rynku*, vol. 33, pp. 307–316. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/33_2019_ukr/47.pdf

9. Yunatskyi M.O. (2018) Ohliad suchasnykh metodiv prohozuvannia finansovoho stanu pidpriemstva [Overview of modern methods of forecasting the financial state of the enterprise]. *Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektyvna ekonomika"*, no. 4. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/42.pdf

10. James S. (2012). Behavioural economics and the risks of tax administration. *EJournal of Tax Research*. Special Edition: Atax 10th International Tax Administration Conference), vol. 10, issue 2, pp. 345–363. Available at: <http://surl.li/izlclg>

11. Langham Jo'A., Paulsen N., Härtel Ch.E.J. (2012) Improving tax compliance strategies: can the theory of planned behavior predict business compliance? *EJournal of Tax Research*. Special Edition: Atax 10th International Tax Administration Conference), vol. 10, issue 2, pp. 364–402. Available at: <http://surl.li/izlclg>

12. Whait R. (2012) Developing risk management strategies in tax administration: the evolution of the Australian Tax Office's compliance model. *EJournal of Tax Research*. Special Edition: Atax 10th International Tax Administration Conference), vol. 10, issue 2, pp. 436–464. Available at: <http://surl.li/izlclg>

13. Kuzmenko H., Shalimova N., Lysenko A. (2020) Information Supporting System about Tax Capacity of a Company and its Efficiency: Principles of Formation and Evaluation. *SocioWorld. Social Resaerch & Behavioral Sciences*, vol. 01, issue 01, pp. 38–44. DOI: <https://doi.org/10.36962/1003202016>

14. Kuzmenko H., Shalimova N., Lysenko A. (2020) New Technology for the Substantiation of Main Principles and Approaches to the Formation and Evaluation of Information Supporting System about Company's Tax Capacity. *ENECO: Proceedings of Energy Economic Research Center*, vol. 04, issue 04, pp. 8–9. Available at: <http://dSPACE.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/12087>

15. Krukovska O.V., Borkovska V.V., Korolenko O.B. (2021) Pryiniattia upravlinskykh rishen: modeli ta metody v analizi ta audyti [Making managerial decisions: models and methods in analysis and audit]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 6, pp. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.6.10>

УДК 303.338.65

JEL B41, O20, M00, H20

Лисенко Алла Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування, Центральноукраїнський національний технічний університет. **Методологічні основи прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні.**

У статті систематизовано компоненти методологічного забезпечення прогнозування та планування в сфері розробки стратегічних рішень в аудиті, аналізі та оподаткуванні. Встановлено, що таке методологічне забезпечення формують базові поняття, а також види, етапи, рівні, об'єкти, принципи, методи планування та прогнозування, моделі, планово-прогнозні показники. Досліджено операційні складові планування та прогнозування стратегічних рішень: техніко-технологічну, фінансову, соціальну, кадрову та управлінську. Доведено, що реалізація методологічного інструментарію в практичній площині забезпечить оцінку стану обліково-аналітичної системи, а також виявлення характерних тенденцій, проблемних аспектів, чинників впливу, формування стратегічних цілей, розробку планів та прогнозних варіантів рішень, їх обґрунтування, вибір оптимального стратегічного рішення та розробку тактичних заходів для подальшої реалізації такого рішення.

Ключові слова: прогнозування, планування, методологічні основи, розробка рішень, стратегічні рішення, аудит, аналіз, оподаткування.

UDC 303.338.65

JEL B41, O20, M00, H20

Alla Lysenko, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Auditing, Accounting and Taxation, Central Ukrainian National Technical University. **Methodological bases of forecasting and planning in the field of development of strategic decisions in audit, analysis and taxation.**

The article systematizes the components of methodological support for forecasting and planning in the field of developing strategic decisions in audit, analysis and taxation: basic concepts, as well as types, stages, levels, objects, principles, methods of planning and forecasting, models, planning and forecasting indicators. Types of forecasts, scenarios of the development of events in forecasting, approaches of scientists to distinguishing stages of forecasting, methods of forecasting and planning, principles on which planning and forecasting calculations are based, peculiarities of the organization of analytical work and planning decisions regarding the organization of audits at the level of business entities are considered, the specifics of developing a strategy for the development of audit activity entities, the specifics of forming strategic decisions in the field of taxation. When developing solutions in the field of taxation, it is suggested to use special methods of tax planning simultaneously with general methods of programming and planning (methods of direct reduction of the object of taxation, replacement and distribution of relations, delegation of taxes to a satellite enterprise, use of accounting policies, and others). The operational components of planning and forecasting of strategic decisions are studied: technical-technological, financial, social, personnel and management. Attention is focused on the fact that planning and forecasting calculations in the field of development of strategic decisions in audit, analysis and taxation should be based on the principles of complexity, systematicity, continuity, scientific validity, practical orientation, variability, coherence, as well as on the expediency of taking into account relationships between economic indicators reflected in accounting and reporting forms. It has been proven that the implementation of the methodological toolkit in the practical plane will ensure the assessment of the state of the accounting and analytical system, as well as the identification of characteristic trends, problematic aspects, influencing factors, the formation of strategic goals, the development of plans and forecast options for solutions, their substantiation, the selection of the optimal strategic solution and the development of tactical measures for the further implementation of such a decision.

Key words: forecasting, planning, methodological foundations, decision making, strategic decisions, audit, analysis, taxation.